

VIVA OS BOERS!

BOEREGEÏNTERNEERDES IN PORTUGAL
TYDENS DIE ANGLO-BOEREOORLOG,
1899-1902

O.J.O. FERREIRA

ISBN 978-1-920429-73-7

INHOUD

VOORWOORD 1

I PORTUGAL, BRITTANJE EN DIE ZUID-AFRIKAANSCH E REPUBLIEK 7

- Brittanje, Portugal se oudste bondgenoot 7
- Die Zuid-Afrikaansche Republiek, Portugal se nabaar in Suider-Afrika 10
- Die Portugese se tydgenootlike siening van die Boere 13

II UITWYKING VOOR DIE BRITSE MAGTE 15

- Kolonialers 15
- Boerevroue en -kinders van Pretoria en die Witwatersrand 17
- Vrystaatse en Transvaalse gesinne 19
- Vreemdelingvrywilligers 19
- Burgers 20

III IN MOSAMBIEK 26

- Internering 26
- Aankoms in Lourenço Marques 26
- Getalle 28
- Huisvesting 28
- Portugese owerheid se houding teenoor die geïnterneerdes 31
- Britse teenwoordigheid en invloed in Lourenço Marques 33
- Werksaamhede van die Commissie voor de Refugié's uit de Z.A.R. 34
- Vertrek van die vreemdelingvrywilligers 35
- Pres. S.J.P. Kruger se verblyf in Mosambiek en vertrek na Europa 36
- Godsdiens, sosiale lewe en vryetydsbesteding 39
- Lewensmiddele 40
- Siekte en dood 41
- Moontlike oorpasing na ander oorde 46

IV SEEREISE NA PORTUGAL 52

- Die *Benguella* 52
- Die *Zaire* 57
- Die *Affonso de Albuquerque* 61

V IN PORTUGAL 63

- Getalle en samestelling 63
- Algemene versorging 65
 - Portugese owerheid 66
 - Commissie voor de Refugié's uit de Z.A.R. 69
 - Nederlandsch Zuid-Afrikaansch Comité te Lissabon 70
 - Christeljk Nationaal Boeren Comité 71

Roikruis 72
Alldeutscher Verband 73
Vereeniging tot Handhaving van het Hollandsch-Afrikaansche Element
in Zuid-Afrika (Afdeeling Utrecht) 73
Nederduitse Gereformeerde Kerk 73
Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika 78
Gereformeerde Kerk 79
Individue 79
Britse Gesantskap 80

VI TOMAR 82

Aankoms 82
Getalle 83
Huisvesting in die Convento da Ordem de Cristo
(Klooster van die Orde van Christus) 84
Beheer deur Portugese bevelvoerders 90
Boereleiers in Tomar 90
Lewensmiddele 92
'n Koninklike besoek en peetvader 92
Onderwys vir die Pienaar-kindere 93
Sosiale lewe en vryetydsbesteding 93
Verhouding tussen die Boere en Portugese in Tomar 94
Repatriasie 95

VII ALCobaça 98

Aankoms 99
Getalle 99
Huisvesting in die Real Abadia de Santa Maria de Alcobaça
(Koninklike Abdy van die Heilige Maria van Alcobaça) 101
Beheer deur Portugese bevelvoerders 105
Boereleiers in Alcobaça 107
Lewensmiddele 109
Godsdiens 112
Onderwys 116
Sosiale lewe en tydverdrywe 119
Siekte en dood 122
Verhouding tussen die Boere en Portugese in Alcobaça 124
Ontsnappings 129
Repatriasie 130

VIII PENICHE 132

Aankoms 133
Getalle 134
Huisvesting 135
Fortaleza de Peniche 135
São Marcos-kerk 138

Misericórdia-barak 138
Huise 138
Beheer deur Portugese bevelvoerders 138
Boereleiers in Peniche 140
Lewensmiddele 141
Godsdiens 141
Onderwys 144
Sosiale lewe en tydverdrywe 145
Siekte en dood 147
Verhouding tussen die Boere en Portugese in Peniche 148
Ontsnappings 149
Repatriasie 151

IX CALDAS DA RAINHA 152

Aankoms 152
Getalle 153
Huisvesting 155
 Hospital Termal Rainha Dona Leonor 155
 Pavilhões do Parque of Hospital Dom Carlos I 156
 Huise 158
 Grand Hotel Lisbonense 159
Beheer deur Portugese bevelvoerders 160
Boereleiers in Caldas da Rainha 161
Lewensmiddele 164
Godsdiens 168
Onderwys 171
Sosiale lewe en tydverdrywe 173
Siekte en dood 178
Verhouding tussen die Boere en Portugese in Caldas da Rainha 181
Avelino Belo, keramiekkunstenaar en vriend van die Boere 184
 Gedenkpenning 186
 Die Boerekruik 188
Ontsnappings 190
Repatriasie 192

X ABRANTES 194

Aankoms 195
Getalle 195
Huisvesting 195
 Casa da Esperança (Huis van Hoop) 195
 'n Huis vir kmdt. Mostert 197
Beheer deur Portugese bevelvoerders 198
Boereleier in Abrantes 198
Lewensmiddele 199
Onderwys 200
Sosiale lewe en vryetydsbesteding 200
Verhouding tussen die Boere en Portugese in Abrantes 201

Die tragiese liefdesverhaal van Cornelis Homan 201
Repatriasie 203

XI OEIRAS 205

Aankoms 205
Getalle en redes vir aanhouding 205
Huisvesting in Forte de São Julião da Barra 206
Beheer oor die Boeregevangenes 208
Siekte en dood 209
Pogings tot verhoor en vrylating 210
Ontsnappingspogings 212
Repatriasie 213

XII REPATRIASIE 214

Vrede 214
Eedaflegging 214
Posisie van vreemdelinge 217
Vertrek en seereis aan boord van die *Bavarian* 218
Aankoms in Tafelbaai 221
Aanhouding in Simonstad 222
Verblyf in die Port Elizabethse konsentrasiekamp 223

XIII MONUMENT VIR GESTORWE GEÏNTERNEERDES 225

Oorledenes 225
Ontstaan van die gedagte 226
Ontwerp en inskripsies 228
Oprigting 231
Onthulling 232

NAWOORD 234

BYLAE 240

Alfabetiese lys van Boeregeïnterneerdes in Portugal, 1901-1902 240

BRONNE 262

REGISTER 283

ILLUSTRASIES

Fig. Verkorte byskrif

1. Spotprent oor verbod op die deurvoer van kontrabande 9
2. Tekening van Boerelaer naby Komatipoort 22
3. Sakke meel deur die Boere op grens agtergelaat 22
4. Lourenço Marques aan die einde van die negentiende eeu 27
5. Tentkamp by Rubenspoint, Lourenço Marques 29
6. Tydelike Mosambiekse verblyfpermit 32
7. Kruger op stoep van Goewernewoning, Lourenço Marques 37
8. Boere groet Kruger vanaf 'n seilboot, Lourenço Marques 38
9. Sinkhospitaal van Rooikruis, Lourenço Marques 43
10. Rooikruispersoneel, Lourenço Marques 44
11. Genl. F.J. Pienaar, kmdte. H.P. Mostert en N.J. Grobler 48
12. Aankoms van die *Benguella* in Lissabon 56
13. Die *Zaire* in die hawe van Lissabon 60
14. Kaart van Portugal 65
15. Estréla Hospital Militar, Lissabon 68
16. Ds. G.J. Hugo 75
17. Ds. P.B.J. Stofberg 75
18. Ds. A.G. du Toit 77
19. Ds. J. Beyer 77
20. Straattoneel, Tomar 82
21. Natekening van genl. F.J. Pienaar en familie 84
22. Klooster van die Orde van Christus, Tomar 85
23. Grondplan van die Klooster, Tomar 86
24. Janela do Mar of Venster van die See, Tomar 87
25. Claustro das Hospedarias, Tomar 88
26. Genl. F.J. Pienaar, seuns en neef in Tomar 89
27. P.F. (Filip) Pienaar 91
28. Lugfoto van Alcobaça 98
29. Fasade van die Klooster van Alcobaça 101
30. Gotiese interieur van die Kloosterkerk, Alcobaça 102
31. Die Quartel van die Klooster in Alcobaça 103
32. Boeregeïnterneerdes in slaapsaal, Alcobaça 104
33. Eertydse kloosterbiblioteek, Alcobaça 105
34. Groep Boeregeïnterneerdes in die Quartel, Alcobaça 107
35. Ds. A.G. du Toit, kmdt. N.J. Grobler, e.a., Alcobaça 113
36. Boereskool, Alcobaça 116
37. Boeregeïnterneerdes in lanning, Alcobaça 120
38. Plein langsaan Klooster, Alcobaça 120
39. Adv. Eric Louw besoek Boeregrafte, Alcobaça 124
40. Groep Portugese, Alcobaça 125
41. H.J.P. Erasmus, outeur van *Depósito os Boers, Alcobaça* 126
42. Lugfoto van Peniche 132
43. Aankoms van Boeregeïnterneerdes by Peniche 133
44. Fortaleza, Peniche 135

45. Bastion van Fortaleza, Peniche 136
46. Boeregeïnterneerdes voor ingang van Fortaleza, Peniche 137
47. Boeregeïnterneerdes voor Misericórdia-barak, Peniche 139
48. Boeregeïnterneerdes langs kus, Peniche 143
49. Boerskool, Peniche 144
50. Straattoneel, Peniche 145
51. Boeregeïnterneerdes by donkies, Peniche 146
52. Kapel in begraafplaas, Peniche 149
53. Huwelikspaar Zijp, Caldas da Rainha 154
54. Hospital Termal Rainha Dona Leonor, Caldas da Rainha 155
55. Hospital Dom Carlos I, Caldas da Rainha 156
56. Slaapsaal, Hospital Dom Carlos I, Caldas da Rainha 157
57. Huidige Hospital Dom Carlos I, Caldas da Rainha 158
58. Grande Hotel Lisbonenese, Caldas da Rainha 159
59. Commissie voor de Refugiés, Caldas da Rainha 161
60. W.J. Geerling 162
61. Kookspan, Caldas da Rainha 165
62. Koei word in straat gemelk, Caldas da Rainha 166
63. Christeljk Strevers Vereeniging, Caldas da Rainha 170
64. Sondagmark, Caldas da Rainha 170
65. Onderwysers van Boerskool, Caldas da Rainha 172
66. Boerskool, Caldas da Rainha 172
67. Stiergeveg, Caldas da Rainha 175
68. Wandeling in park, Caldas da Rainha 175
69. Handwerk, Caldas da Rainha 179
70. Gemeenskaplike graf, Caldas da Rainha 181
71. Portugese familie, Caldas da Rainha 182
72. Boere- en Portugese kinders, Caldas da Rainha 182
73. Karikatuur oor stryd om die Boere 184
74. Avelino Belo 185
75. Voorsy van Huldepenning 187
76. Keersy van Huldepenning 187
77. Bilha Boer of Boerekruik 189
78. Meindert Noome 192
79. Rua da Barca, Abrantes 194
80. Casa de Esperança, Abrantes 196
81. Woonkwartiere van Boere in Casa da Esperança, Abrantes 197
82. Huweliksfoto van egpaar Homan 203
83. Forte de São Julião da Barra, Oeiras 207
84. Begraafplaas, Oeiras 209
85. Eed van getrouheid aan die Britse Kroon 215
86. Britse skip *Bavarian* waarmee Boere gerepatrieer is 219
87. Monument vir gestorwe Boere, Lissabon 228
88. Onthulling van monument vir gestorwe Boere, Lissabon 232